

Ks. JAN SŁOWIŃSKI
Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu

OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ W PRAWIE PAŃSTWA-MIASTA WATYKAŃSKIEGO

1. ZAGADNIENIA WSTĘPNE — STOLICA APOSTOLSKA A PAŃSTWO WATYKAŃSKIE

Obecność Kościoła w życiu wspólnoty międzynarodowej stanowi fakt historyczny, wobec którego nie można przejść obojętnie. Od samego początku formowania się tej wspólnoty, Stolica Apostolska — która w myśl obowiązujących przepisów jest najwyższym organem władzy Kościoła Katolickiego, posiadającym podmiotowość publicznoprawną i utrzymującym stosunki z innymi podmiotami na zasadzie partnerstwa stron¹ — aktywnie uczestniczyła w stosunkach między rodzącymi się państwami. Może dzisiaj dziwić, że od czasów średniowiecza papież — nie tyle jako władca suwerennego państwa, którym *de facto* był i jest nadal, ile jako reprezentant i najwyższy zwierzchnik „mocarstwa duchowego”², jakim jest Kościół — jest przez świeckich władców uznawany za równorzędnego partnera. Jest to jedna z zawiłości prawnych sprawiających do dziś nie mały problem badaczom pragnącym zrozumieć i usprawiedliwić fakt posiadania przez Stolicę Apostolską podmiotowości publicznoprawnej we wspólnocie międzynarodowej. Wydaje się, że starania ze strony Kościoła o stałą obecność Stolicy Apostolskiej na arenie międzynarodowej, odpowiadają palącej potrzebie niezależnienia Kościołów partykularnych od wzrastającego wraz z upływem wieków wpływu władzy świeckiej nowożytnych państw narodowych. Celem nadrzędnym Stolicy Apostolskiej stało się więc w tej materii utrzymanie pozycji równorzędnego partnera w rozmowach z poszczególnymi państwami na temat regulacji prawnych dotyczących szeroko pojętego interesu Kościoła obecnego na ich terytorium.

¹ Por. J. Krukowski, *Komentarz do kan. 361*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Dyduch, W. Góralski, J. Krukowski, M. Sitarz, t. II/1, Poznań 2005, s. 203. Por. także H. Misztal, *Systemy relacji państwo — Kościół*, w: *Prawo Wyznaniowe*, red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 51–52.

² Por. G. Dalla Torre, *La città sul monte. Contributo ad una teoria canonistica sulle relazioni fra Chiesa e Comunità politica*, Roma 2002, s. 238–239.

Warto również zaznaczyć, że obecnie, zgodnie z wielowiekową tradycją, wspólnota międzynarodowa traktuje Stolicę Apostolską jako reprezentanta interesów nie tylko Kościoła powszechnego, ale również poszczególnych Kościołów partykularnych. Stąd też wysnuć można logiczny wniosek, że prawna podmiotowość Stolicy Apostolskiej gwarantuje również w pewien sposób jedność Kościoła, oddalając niebezpieczeństwo formowania się autonomicznych Kościołów narodowych pozostających pod wpływem władzy świeckiej³.

Kwestia podmiotowości publicznoprawnej Stolicy Apostolskiej na arenie międzynarodowej komplikuje się w dużym stopniu przez fakt istnienia Państwa-Miasta Watykańskiego. Jego powstanie zawdzięczamy Paktom Lateraneńskim, czyli umowie dwustronnej zawartej między Stolicą Apostolską a Królestwem Włoch dnia 11 lutego 1929 roku i ratyfikowanego 7 czerwca tego samego roku⁴. Wraz z utworzeniem Państwa-Miasta Watykańskiego, czyli państwa *sui generis*, Traktat Lateraneński położył kres tzw. „kwestii rzymskiej” (*la questione romana*), trwającej od zdobycia Rzymu dnia 20 września 1870 roku, kiedy to przestało istnieć Państwo Kościelne i papież bł. Pius IX ogłosił się więźniem Watykanu. Po kilkudziesięciu latach konfliktu powstało owo Państwo, które, jak stwierdził papież Pius XI, miało za zadanie: „potwierdzić i, jeśli *hominibus licet*, zapewnić Stolicy Świętej prawdziwą i rzeczywistą suwerenność terytorialną”⁵.

Można więc z ściśle prawnego punktu widzenia stwierdzić, że precyzyjny zamiar Paktów Lateraneńskich stanowiło utworzenie Państwa Watykańskiego nie jako celu samego w sobie, ale jako podmiotu podporządkowanego Stolicy Apostolskiej i zapewniającego jej niepodważalną suwerenność w prawie międzynarodowym. Powstało więc suwerenne państwo, którego niepodległość ma swoje uzasadnienie w duchowej suwerenności papieża, uwidocznionej i zmanifestowanej przez jego zwierzchnictwo nad Państwem Watykańskim⁶. Należy jednocześnie podkreślić, że to państwo *sui generis* podlega, nie mniej niż cały Kościół powszechny, jednej i tej samej suwerennej władzy, czyli Stolicy Apostolskiej, co zresztą znajduje swoje potwierdzenie w kan. 113 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, gdzie wyłącznie Kościół Katolicki i Stolica Apostolska są określone jako osoby moralne *ex ipsa ordinatione divina*. Do niepodważalnej, nawet w czasach pomiędzy rokiem 1870 a 1929, suwerenności Stolicy Apostolskiej Państwo-Miasto Watykańskie dodaje więc w pewnym sensie charakter terytorialny tej suwerenności oraz możliwość stworzenia struktury organizacyjnej typowej dla

³ Por. tamże, s. 245.

⁴ Por. Regno d'Italia, *Il Trattato del Laterano*, Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia 70(1929)130, z dnia 5 czerwca 1929 (numer specjalny).

⁵ Pius XI, *Sermo ad Parochos Urbis et Concionatores sacri temporis quadragesimalis: Il Nostro*, 11 februarii 1929, w: AAS XXI (1929), s. 105 (tłum. autora).

⁶ Por. W. Hilgeman, *La nuova Legge sulle Fonti del Diritto dello Stato della Città del Vaticano. Prime note ed osservazioni*, Apollinaris LXXXIII(2010), s. 46.

niepodległych państw, choć w bardzo okrojonej skali i z zachowaniem pewnych cech własnych charakterystycznych ze względu na religijny wymiar.

Jak dowodzi J. Krukowski, Państwo Watykańskie i Stolica Apostolska to dwa odrębne podmioty o dwóch historycznie różnych suwerennościach. Pierwszy z nich posiada suwerenność doczesną, czyli terytorialną, drugi zaś jest wyposażony w suwerenność duchową. Oba te podmioty posiadają także atrybuty podmiotowości publicznoprawnej w stosunkach międzynarodowych i są ze sobą historycznie powiązane⁷.

W konsekwencji podpisania Traktatu Lateraneńskiego, Stolica Apostolska nadała Państwu Watykańskiemu *Ustawę zasadniczą* oraz ustawy uzupełniające, które w łączności z nią tworzą pewien całościowy korpus⁸. Po ratyfikowaniu Paktów Lateraneńskich, jeszcze tego samego dnia, papież Pius XI jako suwerenny władca Państwa Watykańskiego, wydał *motu proprio*, na mocy którego zdefiniowany został system prawny nowoutworzonego państwa (N. I — *Legge fondamentale della Città del Vaticano*; N. II — *Legge sulle Fonti del Diritto*; N. III — *Legge sulla cittadinanza e il soggiorno*; N. IV — *Legge sull'Ordinamento amministrativo*; N. V — *Legge sull'Ordinamento economico, commerciale e professionale*; N. VI — *Legge di pubblica sicurezza*)⁹. Obecnie system prawny Państwa-Miasta Watykańskiego oparty jest przede wszystkim na nowej ustawie zasadniczej, czyli *Legge fondamentale dello Stato Città del Vaticano*, którą promulgował w roku 2000 papież Jan Paweł II, a która weszła w życie 22 lutego roku następnego¹⁰. Wymienić tu należy również nowelizowaną przez tego samego papieża ustawę regulującą sposób rządzenia Państwem Watykańskim¹¹ oraz niezwykle ważną *Ustawę o źródłach prawa*, którą papież Benedykt XVI podpisał dnia 1 października 2008 roku¹². Powszechnie uważa się, że nowa *Ustawa o źródłach prawa*, kontynuując drogę reformy ustroju wewnętrznego Państwa-Miasta Watykańskiego zapoczątkowaną przez Jana Pawła II w roku 2000, jest kolejnym, choć nie ostatnim etapem odnowy wewnętrznej Watykanu, koniecznej

⁷ Por. J. Krukowski, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, s. 293–294.

⁸ Por. W. Jakubowski, *Podstawowe akty ustrojowe Państwa Miasta Watykańskiego*, Pułtusk–Warszawa 2004, s. 19.

⁹ Sześć nowych praw opublikowano dnia 8 czerwca 1929 roku w suplementie do *Acta Apostolicae Sedis* [dalej: *AAS Suppl.*], który od tej pory stał się zwyczajowym miejscem publikowania aktów prawnych dla Państwa Watykańskiego. Nowe prawo weszło w życie tego samego dnia.

¹⁰ *Legge fondamentale dello Stato Città del Vaticano*, w: *AAS Suppl.*, XVIII(2000), s. 75–83. Dla pogłębienia wiedzy na temat tej ustawy odsyłam do komentarza autorstwa G. Corbellini, *Il governo dello Stato della Città del Vaticano e la nuova Legge Fondamentale*, *Apollinaris LXXVII*(2004), s. 623–665.

¹¹ *Legge sul governo dello Stato Città del Vaticano*, N. CCCLXIV, w: *AAS Suppl.*, LXII(2001), s. 64–67.

¹² *Legge sulle fonti del diritto*, N. LXXI, w: *AAS Suppl.*, C(2008).

ze względu na zmienione warunki jego funkcjonowania w odniesieniu do samego Kościoła oraz do wspólnoty międzynarodowej, w której funkcjonuje.

Nie sposób tutaj wymienić i przeanalizować wszystkie istotne ustawy regulujące funkcjonowanie Państwa Watykańskiego. Dla potrzeb niniejszego artykułu wystarczy bowiem powyższe wyjaśnienie odnośnie do sposobu funkcjonowania tego państwa *sui generis*, jego natury i podmiotowości prawnej. Pozostając w ścisłych związkach zależności od Stolicy Apostolskiej, Watykan, podobnie jak każde inne niepodległe państwo, dysponuje i rządzi się pewnym dobrze określonym i ciągle aktualizowanym zbiorem praw, które odpowiadają jego wewnętrznym potrzebom oraz relacjom zewnętrznym, nawiązywanym z innymi podmiotami prawa międzynarodowego.

2. OCHRONA PRAW AUTORSKICH W PAŃSTWIE WATYKAŃSKIM

Świadomość wyjątkowości relacji prawnej istniejącej między Stolicą Apostolską a Państwem-Miastem Watykańskim, opisanej powyżej w sposób z konieczności bardzo skrótowy, przybliży do tematu szczegółowego niniejszego opracowania, a mianowicie do kwestii ochrony prawnoautorskiej papieskiego magisterium oraz wizerunku. Poruszony wcześniej wątek funkcji służebnej, jaką Państwo Watykańskie sprawuje wobec Stolicy Apostolskiej, posłuży tutaj jako konieczne tło ułatwiające zrozumienie mechanizmów powstawania omawianej ustawy oraz zakresu jej obowiązywania. Już na wstępie można zauważyć, że choć sama omawiana w niniejszym artykule ustawa dotyczy Państwa Watykańskiego, nie znaczy to jednak, że obowiązuje wyłącznie na jego terenie. Nierozzerwalny związek, jaki łączy Watykan i Stolicę Apostolską, wskazuje, że przepisy zawarte w ustawie nie mogą być omawiane lub interpretowane w oderwaniu od całego złożonego systemu relacji prawnych, o których była mowa we wstępie.

Problem prawnoautorskiej ochrony własności intelektualnej nie jest w Watykanie nowy. Pierwsza ustawa odnośnie do zagadnień związanych z szeroko pojętym prawem autorskim weszła w życie za pontyfikatu bł. Jana XXIII w roku 1960¹³. Ówczesne prawo watykańskie przyjęło *in toto*, za wyjątkiem kilku detali, prawo Republiki Włoskiej nr 633 z roku 1941, wraz z nowelizacjami wprowadzonymi do roku 1960¹⁴. Z biegiem lat okazało się jednak, że jej przepisy nie odpowiadają już aktualnym potrzebom. W dobie powszechnego dostępu do informacji oraz w obliczu zagrożeń wynikających z nieodpowiedzialnego ich wykorzystania, Stolica Apostolska postanowiła więc dostosować do obowiązujących w świecie standardów prawo Państwa-Miasta Watykańskiego odnośnie

¹³ Por. Ioannes PP. XXIII, *Motu proprio "Legge sul Diritto di autore"*, N. XII, 12.01.1960, w: *AAS suppl.*, XXXII(1960), s. 45–46.

¹⁴ *Repubblica Italiana, Protezione del diritto d'autore e di altri diritti connessi al suo esercizio, Legge del 22 aprile 1941 n. 633*, *Gazzetta Ufficiale* 66(1941), z dnia 16 lipca 1941.

do własności intelektualnej. Nowe przepisy, opublikowane 19 marca 2011 roku¹⁵, weszły w życie już tydzień później. Nowa ustawa otrzymała dnia 14 lutego 2011 roku specjalną aprobatę papieża Benedykta XVI.

Papieska Komisja dla Państwa-Miasta Watykańskiego potraktowała temat bardzo kompleksowo, świadoma faktu, że powszechny dostęp do informacji, ułatwiając z jednej strony współczesną ewangelizację, z drugiej jednak strony wymaga ochrony w celu zagwarantowania jej integralności, szczególnie gdy przekaz dotyczy spraw wiary chrześcijańskiej i Magisterium Kościoła. Gwoli ścisłości należy tu zaznaczyć, że omawiana ustawa zajmuje się pewnym wycinkiem zjawiska własności intelektualnej, czyli prawami autorskimi i z nimi powiązanymi, czyli tymi, które wyrażone zostały w formie literackiej i artystycznej. W związku z powyższym, nie odnosi się wcale do innych aspektów własności intelektualnej, takich jak patenty, wynalazki, znaki chronione i tajemnice handlowe¹⁶. Powyższe aspekty własności intelektualnej chronione są przez znowelizowane prawo nr LXXI z roku 2008¹⁷.

Nowa ustawa, po odwołaniu się do podstawowych praw obowiązujących w Państwie Watykańskim, w pierwszym artykule nawiązuje właściwie do poprzednio obowiązującej regulacji prawnej, zaaprobowanej przez bł. papieża Jana XXIII w roku 1960. Chodzi o zapis z §1, według którego w sprawach dotyczących praw autorskich i z nimi związanych Watykan przyjmuje prawo Republiki Włoskiej, o ile nie stoją one w sprzeczności z prawem Bożym, prawem kanonicznym, oraz z Traktatem Laterańskim z 1929 roku wraz z późniejszymi zmianami¹⁸. Nowością, w stosunku do ustawy z 1960 roku, jest zastrzeżenie konieczności koherencji prawa włoskiego z umowami międzynarodowymi, które Stolica Apostolska zawarła lub będzie chciała zawierać¹⁹. Włoskie prawo o ochronie własności intelektualnej może być przez Państwo Watykańskie przyjęte, jeśli, w oparciu o stan faktyczny i prawny, okaże się tam możliwe do zastosowania.

¹⁵ Pontificia Commissione per lo Stato Città del Vaticano, *Legge sulla protezione del diritto di autore sulle opere dell'ingegno e dei diritti connessi*, N. CXXXII, 19.03.2011, *Ius Ecclesiae* XXIV(2012), s. 207–212.

¹⁶ Por. J.C.R. Martinez Villalbe, *Comentario a la „Legge sulla protezione del diritto d'autore sulle opere d'ingegno e dei diritti connessi”*, *Ius Ecclesiae* XXIV(2012), s. 213.

¹⁷ Por. *Legge sulle fonti del diritto*, art 12.1, pkt a), nr 2 i 5.

¹⁸ Obecnie w Republice Włoskiej obowiązuje znowelizowane w 2008 i 2009 roku prawo nr 633 z roku 1941. Tekst i komentarz do włoskiej ustawy prawnoautorskiej znajdzie czytelnik w artykule G. D'Amassa, R. Bellantoni, *La legge del 22 aprile 1941 n. 633. Protezione del diritto d'autore e di altri diritti connessi al suo esercizio. Annotata e aggiornata al Decreto legge 30 dicembre 2008 n. 207, convertito in legge, con modificazioni, dalla Legge di conversione del 27 febbraio 2009 n. 14*, <http://www.dirittodautore.it/freedocs/LDA633-41_Agg_2009.pdf>, (data dostępu: 31.10.2012).

¹⁹ Szczegółowy spis umów międzynarodowych zawartych przez Stolicę Apostolską w materii ochrony własności intelektualnej znajduje się w cytowanym komentarzu do ustawy: J.C.R. Martinez Villalbe, *Comentario a la „Legge...”, s. 214–215.*

Pewne zdziwienie wywołuje fakt, że — zgodnie z §2 pierwszego artykułu nowej ustawy — Państwo Watykańskie odtąd automatycznie przyjmuje każdą zmianę włoskiego prawa w dziedzinie ochrony praw autorskich, o ile spełnia warunki wymienione w §1. Można łatwo przewidzieć, że nieustannie wprowadzane zmiany przepisów, monstualna biurokracja i wiele podobnych problemów, z którymi boryka się Republika Włoska, generować będą konieczność ciągłej weryfikacji zgodności zmieniających się paragrafów z interesem Kościoła oraz z prawem obowiązującym w Państwie Watykańskim.

Artykuł drugi nowej ustawy watykańskiej można uznać za powtórzenie analogicznej normy z 1960 roku. Znajduje się w nim zapis, w myśl którego przedmiotem ochrony prawnoautorskiej stają się przede wszystkim akty prawne i oficjalne dokumenty publikowane przez Stolicę Apostolską oraz Państwo Watykańskie. Podobną funkcję spełnia również wydany 31 maja 2005 roku dekret Sekretariatu Stanu, na mocy którego Libreria Editrice Vaticana ma dbać o ochronę prawnoautorską wszystkich dokumentów magisterialnych papieża²⁰. Niniejszy artykuł wypada komentować w łączności z art. 5 *Ustawy*, który precyzuje na jej potrzeby, co należy rozumieć pod pojęciem „Stolica Apostolska”. Chodzi tutaj nie tylko o Biskupa Rzymu, ale również, w myśl kan. 361 KPK, o Sekretariat Stanu, Radę Publicznych Spraw Kościoła, Kongregacje, Trybunały oraz inne instytucje Kurii Rzymskiej. Według norm zawartych w art. 5 §1, prawa odnośnie do wszystkich dzieł będących autorstwa tak właśnie pojmowanej Stolicy Apostolskiej i Państwa-Miasta Watykańskiego, bądź na ich zlecenie zrealizowanych, stanowią własność obu wymienionych wyżej podmiotów. Ponadto, na każdym z tych organizmów, w ramach ustalonej przez prawo własnej kompetencji i zgodnie z ich wewnętrznym statutem, spoczywa obowiązek czuwania nad ochroną własności intelektualnej Stolicy Apostolskiej²¹.

Ze względu na nowatorskie podejście oraz oryginalność zawartej w nim treści, artykuł trzeci omawianej ustawy zasługuje na szczegółowe omówienie. Składa się on z czterech paragrafów i zawiera normy prawne odnośnie do prawnoautorskiej ochrony twórczości papieża oraz jego wizerunku. W myśl §1, prawnej ochronie, poza pojedynczymi wypadkami, w których sam papież zechce zdecydować inaczej, podlegają przemówienia i pisma Ojca Świętego. Wbrew temu, co mogliby sądzić krytycy niniejszej ustawy, nie chodzi tutaj absolutnie o ograniczenie swobodnego dostępu do treści papieskich pism i przemówień. Mass-media oraz osoby prywatne mają przecież nieustanny dostęp do nich, chociażby poprzez watykańską stronę internetową. Wszystkie zamieszczone tam dokumenty autorstwa Ojca Świętego lub poprzednich papieży oraz podległych

²⁰ Por. *Decreto del Cardinale Segretario di Stato Angelo Sodano per la tutela degli scritti del Santo Padre e della Santa Sede*, <http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2005/documents/rc_seg-st_20050531_decreto-lev_it.html>, (data dostępu: 31.10.2012).

²¹ Por. *Legge sulla protezione del diritto di autore...*, art. 5 §3.

im instytucji, mogą być w sposób darmowy rozpowszechniane, przetrzymywane i pozyskiwane, pod warunkiem jednak zachowania ich oryginalnego brzmienia, przy braku czerpania z nich jakichkolwiek korzyści majątkowych.

W §§ 2 i 3 artykułu 3 ustawy z 19 marca 2011 znajdują się nowe regulacje prawne odnośnie do wizerunku papieża. Według obowiązującego w Państwie Watykańskim prawa, nie może on być w żaden sposób wykorzystywany, jeśli wiąże się to z niebezpieczeństwem dla godności, reputacji i dobrego imienia osoby Ojca Świętego. Wizerunek papieża może być wykorzystywany dla celów religijnych, kulturalnych, dydaktycznych lub naukowych i w tych kontekstach może pojawiać się podczas wydarzeń lub ceremonii publicznych. Poza ww. okolicznościami nie może on być używany, szczególnie w celach komercyjnych, bez osobistej zgody samego papieża lub bez zezwolenia kompetentnych instytucji, które w sytuacjach wyjątkowej wagi są zobowiązane informować o nadużyciach Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej.

Największą nowość, na tle obowiązujących w innych państwach analogicznych norm prawnych, stanowi §4 omawianego art. 3, dotyczący prawnoautorskiej ochrony głosu papieża²². Co prawda, zatwierdzony w roku 1995, statut Radia Watykańskiego²³ nakłada na tę instytucję obowiązek utworzenia dźwiękowego archiwum papieskiego, dysponowania nim w celach duszpasterskich oraz ochrony własności intelektualnej, jednak omawiane tu regulacje prawne stanowią rzeczywistą nowość. Można powiedzieć, że w żadnym innym systemie prawnym nie istnieją przepisy chroniące głos autora i trudno byłoby sobie wyobrazić sytuację, w której spadkobiercy zmarłego celebryty pozywają twórców reklamy za bezprawne użycie w niej jego głosu. Taka sytuacja może zdarzyć się w przypadku złego wykorzystania głosu jednego z Biskupów Rzymu. Należy ponownie zauważyć, że powyższa norma, podobnie zresztą jak pozostałe, nie została utworzona w celach merkantylnych. Wręcz przeciwnie — nowe prawo Stolicy Apostolskiej daje możliwość użycia odpowiednich środków prawnych w sytuacjach, w których użycie papieskiego głosu uwłacza godności osoby bądź instytucji, ośmiesza wiarę katolicką lub służy celom komercyjnym (por. art. 3, §§2 i 3).

W kolejnym paragrafie nowa ustawa przewiduje równocześnie, że normy prawnoautorskie w niej zawarte znajdują zastosowanie również w przypadku wykorzystania, nawet ściśle dokumentalnego, dóbr kultury wymienionych przez

²² Jako rewolucyjną nowość na tle innych podobnych rozwiązań prawnych komentuje ochronę papieskiego głosu Giorgio Assumma, profesor rzymskiego uniwersytetu Roma Tre. Por. Gian Guido Vecchi, *La voce del pontefice è protetta dal copyright*, Corriere della sera 76(2011), z dnia 31 marca 2011, s. 26.

²³ Tekst statutu znajduje się na stronie internetowej Watykanu pod adresem: <http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19950901_statuto-radio-vaticana_it.html>, (data dostępu: 31.10.2012).

art. 1 ustawy nr CCCLV z dnia 25.07.2001²⁴. Chodzi o wszystkie dobra ruchome i nieruchome będące własnością Stolicy Apostolskiej i instytucji jej podległych, przedstawiające wartość historyczną, artystyczną, archeologiczną bądź etnograficzną. Ustawa o dobrach kultury wymienia w tym miejscu wszystkie obiekty paleontologiczne, prehistoryczne i archeologiczne, przedmioty o wartości numizmatycznej, manuskrypty, rękopisy, mapy, ważne dokumenty (nie tylko spisane na papierze), inkunabuły, książki, zapisy nutowe, fotografie, ryciny i grafiki o znacznej wartości. Poza tym ochroną objęte zostają środki transportu o wartości historycznej, przedmioty cenne ze względu na ich techniczną i naukową wyjątkowość, kolekcje stanowiące wartość artystyczną lub historyczną, wille, parki, ogrody²⁵. W myśl obowiązujących w Państwie Watykańskim nowych przepisów prawnoautorskich jedynymi instytucjami uprawnionymi do utrwalania ww. patrymonium na fotografiach lub w inny podobny sposób są te, którym zlecono opiekę nad nimi.

Jeśli chodzi o czas trwania praw autorskich dotyczących reprodukcji, to wygasa ono po upływie siedemdziesięciu lat od ich wykonania²⁶. Podobnie ma się rzecz z własnością intelektualną dotyczącą wszystkich innych dzieł zrealizowanych przez Stolicę Apostolską lub Państwo-Miasto Watykańskie. Czas trwania prawa na wyłączne wykorzystanie w celach komercyjnych ustalony został w art. 5 §4 na siedemdziesiąt lat od daty pierwszej publikacji dzieła, niezależnie od formy, w jakiej to nastąpiło. Jeżeli natomiast w dziele pojawiło się nazwisko jego autora, prawa autorskie wygasają siedemdziesiąt lat od daty jego śmierci.

W świetle zasygnalizowanej wyżej wyjątkowości i znaczenia zapisu odnośnie do ochrony integralności papieskiego Magisterium, niezwykle wagi nabiera art. 6 nowej watykańskiej ustawy o własności intelektualnej. Prawodawca zaznacza w nim, że niezależnie od wygaśnięcia praw czysto komercyjnych do dzieła autorstwa jakiegokolwiek osoby lub instytucji wchodzącej, w rozumieniu ustawy, w skład Stolicy Apostolskiej lub Państwa-Miasta Watykańskiego, wszystkie te podmioty zachowują niezmiennie prawo do roszczeń związanych z autorstwem dzieła²⁷. Ponadto posiadają prawo sprzeciwu wobec jakiegokolwiek próby deformacji, wypaczenia treści bądź okrojzenia lub innej modyfikacji szkodliwej dla samego dzieła. Trudno nie odnieść powyższego przepisu do norm zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego odnośnie do nauczania Kościoła oraz różnych stopni posłuszeństwa, jakie wierni mają obowiązek okazywać Magisterium na wszystkich jego szczeblach²⁸.

²⁴ Por. Pontificia Commissione per lo Stato della Città del Vaticano, *Legge sulla tutela dei beni culturali*, N. CCCLV, 25 lipca 2001, w: *AAS Suppl.*, LXXII(2001), s. 37–47.

²⁵ Por. *Legge sulla tutela dei beni culturali*, art. 1.

²⁶ Por. *Legge sulla protezione del diritto di autore...*, art. 4, §2.

²⁷ Por. tamże, art. 6.

²⁸ Por. KPK, kan. 747–755.

Niewątpliwie, troska o integralność nauczania Stolicy Apostolskiej, a w szczególności Biskupa Rzymu, wynika z obawy o negatywne skutki duchowe każdego zafałszowania dokumentów magisterialnych. Nie chodzi tu z pewnością o względy ekonomiczne, lecz o uchronienie wiernych przed niebezpieczeństwem błędzenia w wierze na skutek wypaczenia nauczania Kościoła opartego na Piśmie Świętym i Tradycji. Odpowiednie normy znajdują się również w Kodeksie Prawa Kanonicznego, który w kan. 760 wyraźnie podkreśla: „W posłudze słowa, która winna się opierać na Piśmie Świętym, Tradycji, liturgii, Nauczycielskim Urzędzie i życiu Kościoła, należy przedstawiać w całości i wiernie tajemnicę Chrystusa”. Deformacja dokumentów Stolicy Apostolskiej jest również przestępstwem kanonicznym, gdyż kan. 1391 stanowi: „Stosownie do ciężkości przestępstwa, może być ukarany sprawiedliwą karą: 1° kto sporządza fałszywy dokument kościelny lub prawdziwy zmienia, niszczy, ukrywa, albo posługuje się fałszywym lub zmienionym; 2° kto w sprawie kościelnej posługuje się innym fałszywym lub zmienionym dokumentem; 3° kto w publicznym dokumencie kościelnym potwierdza fałsz”.

W związku z powyższym można zauważyć, że artykuł 6 nowej ustawy prawnoautorskiej w interesujący sposób odróżnia przepisy watykańskie od tych spotykanych w innych państwach, wprowadzając ochronę prawną nie tylko odnośnie do rozpowszechniania oraz powielania własności intelektualnej autora (w tym wypadku Stolicy Apostolskiej), lecz dotyczącą przede wszystkim jej oryginalnego brzmienia i integralności. W konsekwencji aktem prawnie niedozwolonym oraz etycznie niegodziwym będzie każda, nieusankcjonowana przez odpowiednią władzę, modyfikacja Magisterium Kościoła. Należy zaznaczyć, że w większości krajów zachodnich teksty głowy państwa nie są objęte ochroną prawnoautorską. Stanowi to kolejną niewątpliwą oryginalność nowej regulacji prawnej Państwa Watykańskiego. Zgodnie z obowiązującym prawem, Stolica Apostolska mogłaby więc zażądać od każdego wydawcy naniesienia korekty lub usunięcia tekstu Magisterium, który zostałby opublikowany w celach handlowych bez odpowiedniego zezwolenia lub zawierałby modyfikacje tekstu oryginalnego.

Na zakończenie wypada zasygnalizować, kolejną interesującą nowość wprowadzoną przez *Ustawę* z dnia 19.03.2011. Jest nią ustanowienie specjalnej Komisji ds. Własności Intelektualnej²⁹, która w ramach obowiązujących przepisów zajmować się będzie kwestiami szczególnej wagi w materii praw autorskich oraz koordynacją współpracy na tym polu pomiędzy poszczególnymi instytucjami watykańskimi. W jej skład wchodzi przedstawiciele wszystkich zainteresowanych dykasterii, a na czele stoi Asesor Sekretariatu Stanu. Nowa Komisja, działająca na podstawie własnego regulaminu zaaprobowanego przez Sekretariat Stanu, zbierać się ma przynajmniej dwa razy w roku i zajmować wszelkimi sprawami ewentualnego naruszenia praw autorskich Stolicy Apostolskiej i Państwa-Miasta

²⁹ Por. *Legge sulla protezione del diritto di autore...*, art. 7.

Watykańskiego. Jest ona równocześnie organem doradczym, do którego mogą zwracać się w miarę potrzeb poszczególne zainteresowane urzędy Stolicy Apostolskiej. Organem odwoławczym od decyzji komisji w przypadku kontrowersji między dykasteriami co do kompetencji w sprawie naruszenia praw autorskich danego urzędu, jest w myśl *Ustawy Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej*³⁰.

3. PODSUMOWANIE

Powyższa analiza nowej prawnoautorskiej ustawy watykańskiej dowodzi bezsprzecznie, że Stolica Apostolska stara się w swoim ustawodawstwie nadążać za zmieniającymi się coraz szybciej potrzebami w tak dziś aktualnej kwestii, jak ochrona praw autorskich i integralności Magisterium Kościoła. Nie wystarczy dziś zapewnić ochronę nauczania Stolicy Apostolskiej na poziomie prawa kanonicznego, obowiązującego jedynie katolików, a tylko w szczególnych wypadkach przedstawicieli innych wyznań. Powszechny dostęp do informacji oraz niezwykle przyspieszenie rozwoju technik medialnych, jakie nastąpiło w drugiej połowie XX wieku, wymusiło niejako na Stolicy Apostolskiej takie sformułowanie nowych norm prawnych odnośnie do podejmowanej tu kwestii, które zapewni potrzebne bezpieczeństwo powadze wizerunku papieża oraz treści nauczania Kościoła, również na arenie międzynarodowej. Widać tutaj konkretny przykład wypełnienia owej funkcji ochronnej i służebnej Państwa-Miasta Watykańskiego wobec Stolicy Apostolskiej, o czym mowa była we wstępie do niniejszego opracowania.

Jeśli chodzi o problemy interpretacyjne, które pojawić się mogą w związku z wejściem w życie nowej watykańskiej ustawy o ochronie prawnoautorskiej, najwięcej nastęrcza ich wspomniana już automatyczna recepcja prawa włoskiego, która może okazać się skomplikowana w praktyce. Poza tym nie zostało uściślone, w jakiej formie owo odesłanie do norm włoskich ma się odbywać. Większej precyzji można by się spodziewać również po przepisach odnośnie do ochrony papieskiego wizerunku, czyli o uściślenie, w jakich okolicznościach nie trzeba prosić o wymagane przez ustawę zezwolenie. Należy życzyć sobie, aby nowo utworzona w myśl ustawy Komisja odpowiednio rozwiązała powyższe wątpliwości.

Na zakończenie wypada zauważyć, że praktyczne zastosowanie nowej ustawy miało miejsce w przypadku słynnej i zakończonej już kontrowersji z Grupą Benetton. Chodzi o kampanię walki z nienawiścią „Unhate” z roku 2011³¹. Wykorzystano w niej fotomontaż przedstawiający Benedykta XVI całującego imama meczetu Al-Azhar w Kairze Ahmeda al-Tajeba. Kontrowersja zakończy-

³⁰ Por. tamże, art. 7 §3.

³¹ Opis zdarzenia znajduje się m.in. na stronie internetowej <<http://www.fronda.pl/a/watykan-benetton-polubowne-zakonczenie-sporu,19792.html>>, (data dostępu 31.10.2012).

ła się na początku roku 2012, kiedy to rzecznik Watykanu, ks. Federico Lombardi zakomunikował, że oświadczenie Grupy Benetton, w którym wyraziła ona ubolewanie z powodu niedopuszczalnego wykorzystywania wizerunku papieża oraz zapewniła, że nigdy bez zgody Stolicy Apostolskiej nie będzie wykorzystywała wizerunku Ojca Świętego w przyszłości, wycofała kontrowersyjne obrazy i zaangażuje się w wycofanie ich przez innych użytkowników, stanowi, na drodze ugody, zwińczenie sporu między prawnikami obydwu stron. Należy podkreślić, że Watykan nie domagał się odszkodowania materialnego, ale jedynie natury moralnej. Strona kościelna poprosiła natomiast i otrzymała ze strony Grupy Benetton akt darowizny na rzecz działalności charytatywnej. Ponadto Grupa Benetton obiecała wykorzystać swe wpływy, aby położyć kres dalszemu nadużywaniu wizerunku papieża przez osoby trzecie, na stronach internetowych lub w innych miejscach.

Stolica Apostolska w swoich staraniach o ochronę własności intelektualnej nie ogranicza się jedynie do wprowadzania nowych praw, lecz aktywnie angażuje się również w akcję obrony praw autorskich na arenie międzynarodowej. Jak stwierdził niedawno stały obserwator Stolicy Apostolskiej przy agendach ONZ i innych organizacjach międzynarodowych w Genewie, abp Silvano Tomasi, własność intelektualna zasługuje na szczególną ochronę, gdyż stanowi dla naszej cywilizacji bodziec do innowacyjności, służąc przede wszystkim dobru wspólnemu ludzkości³². Przemawiając dnia 27 września 2011 roku na forum Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO³³), abp Tomasi apelował do organizacji międzynarodowych i poszczególnych państw o promowanie zrównoważonego i skutecznego systemu zabezpieczenia własności intelektualnej na poziomie prawa międzynarodowego

Przedstawiciel Stolicy Apostolskiej stwierdził też, że dostęp do najnowszych zdobyczy nauki i techniki nie może być zarezerwowany jedynie dla obywateli krajów najbardziej rozwiniętych, lecz powinien być umożliwiany także w krajach najuboższych. W tym celu należy — kontynuował watykański dyplomata — ułatwić dostęp do edukacji, która przekształca człowieka z biernego odbiorcy oferowanych mu gotowych dóbr w prawdziwego protagonistę przyszłości. W swoim wystąpieniu abp Tomasi postulował również lepszą ochronę patentową wspólnot pierwotnych, będących od niepamiętnych czasów właścicielami ziemi i jej zasobów naturalnych. Podkreślił, że ludy te mają prawo chronić swe środowisko naturalne oraz własny folklor i kulturę, i zaapelował o zapewnienie im wystarczających gwarancji w tej dziedzinie.

³² Por. S.E., *Przedstawiciel Watykanu w ONZ za ochroną własności intelektualnej tworzącej zachętę do innowacji*, <<http://pl.radiovaticana.va/articolo.asp?c=524855>>, (data dostępu: 31.10.2012).

³³ The World Intellectual Property Organization, <<http://www.wipo.int/portal/index.html.en>>, (data dostępu: 31.10.2012).

THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY UNDER THE LAW
OF THE VATICAN CITY STATE

Summary

In view of contemporary threats, the Holy See decided to adapt the law of the Vatican City State concerning intellectual property to the international standards. The new act, published on March 19, 2011, adopts the law of the Republic of Italy in this regard, providing that it is in accordance with the Law of God, canon law and all the international treaties signed by the Holy See. The new act is designed to protect the integrity of the teaching of the Bishop of Rome and the Holy See against improper commercial use, or another use that may be detrimental to the Church. The new law also protects the image and the voice of the Pope, as well as the copyright of the Holy See. The act establishes a Committee for Intellectual Property Rights, which is going to deal with matters of particular importance regarding copyrights.

Keywords: Vatican City State, Holy See, law, intellectual property

Nota o Autorze — ks. dr Jan Słowiński, kapłan Archidiecezji Poznańskiej, adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu oraz obrońca węzła małżeńskiego w Sądzie Metropolitalnym w Poznaniu. Studia teologiczno-filozoficzne oraz specjalistyczne z dziedziny prawa kanonicznego ukończył na Papieskim Uniwersytecie Lateraneńskim w Rzymie, gdzie doktoryzował się w roku 2008. Ukończył Studium Jurysprudencji Trybunału Roty Rzymskiej i w roku 2010 uzyskał dyplom Adwokata Roty Rzymskiej.

Słowa kluczowe: Państwo-Miasto Watykańskie, Stolica Apostolska, prawo, własność intelektualna